

Харківська обласна хімічна олімпіада 2018 р.

9 клас

1. Кухонна хімія. На будь-якій кухні можна знайти етанову кислоту, натрій гідрогенкарбонат та натрій хлорид.

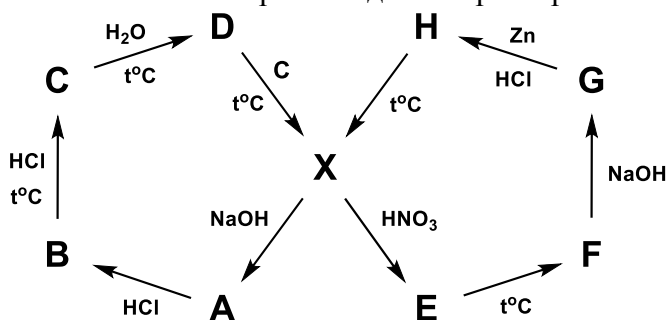
1. Вкажіть тривіальні назви згаданих речовин.
2. Розрахуйте об'єми води та оцтової есенції ($\omega(\text{CH}_3\text{COOH})=70\%$, $\rho=1.0685 \text{ г/см}^3$), які необхідно взяти, щоб отримати 200 мл столового оцету ($\omega(\text{CH}_3\text{COOH})=9\%$, $\rho=1.0111 \text{ г/см}^3$). Яка маса натрій гідрогенкарбонату необхідна для повної нейтралізації отриманого розчину?
3. Під час нежиті лікарі рекомендують використовувати 0.9% розчин NaCl. Опишіть приготування 1 л такого розчину ($\rho = 1.00 \text{ г/см}^3$)

2. Титриметрія. Основа методу титриметрії полягає у вимірюванні об'єму розчину реагенту (титранту) з точно визначеною концентрацією, що витратився на реакцію з розчином речовини з невідомою концентрацією.

Для визначення вмісту оксиду магнію в фармацевтичному препараті наважку препарату масою 0.5368 г розчинили в 50.0 мл розчину хлоридної кислоти з концентрацією 1.025 моль/л. Надлишок кислоти, що не витратився на реакцію, був нейтралізований (відтитрований) гідроксидом натрію. На це витратили 24.9 мл розчину NaOH з концентрацією 1.008 моль/л.

1. Напишіть рівняння всіх реакцій, що згадуються в задачі.
2. Скільки потрібно (в мл) взяти концентрованого розчину HCl ($\omega=36.0\%$; $\rho=1.179 \text{ г/мл}$) для приготування 1 л розчину кислоти, що використовується в задачі?
3. Чому не можна приготувати розчин NaOH з точною концентрацією за наважкою твердого лугу?
4. Розрахуйте масову частку оксиду магнію в препараті.
5. Препарат може містити домішки: а) MgSO_4 ; б) $\text{Mg}(\text{HSO}_4)_2$; в) MgCO_3 . Які з них будуть впливати на правильність результату аналізу? Наведіть рівняння реакцій.

3. Звичайний ланцюжок. Проста речовина X – одна з небагатьох простих речовин, які зустрічаються у природі у вільному стані. X та її сполуки, які є надзвичайно токсичними, відомі людству ще зі стародавніх часів. На схемі зображено деякі перетворення за участю X та її сполук.

1. Наведіть 5 прикладів простих речовин, які зустрічаються у природі у вільному стані.
2. Розшифруйте усі невідомі речовини, враховуючи, що: A – сіль трьохосновної кислоти; B – трьохосновна кислота; C – бінарний хлорид ($\omega(\text{Cl}) = 58.67\%$); D – оксид ($\omega(\text{O}) = 24.26\%$); E – трьохосновна кислота, у якій елемент X знаходиться у вищому ступені окиснення; F – оксид; G – сіль трьохосновної кислоти; H – газоподібна бінарна сполука ($D_{\text{H}_2} = 38.96$).
3. Напишіть рівняння усіх реакцій, враховуючи, що:
  - а. при реакції X з розтопом NaOH утворюється A та газоподібна речовина;
  - б. для перетворення $X \rightarrow E$ використовується концентрована HNO_3 .
4. Ім'я якого вченого носить реакція G та інших сполук X з цинком у HCl з утворенням H?

4. Класичний аналіз. Органічна хімія - один з найбільш чудових і цікавих розділів хімії. Однак іноді цей інтерес може супроводжуватися деякими труднощами у визначенні брутто формули речовини та її структури.

У цьому завданні ви зіткнетеся з одним із методів визначення бруutto формули, а також передбаченням будови речовини. Метод полягає в спалюванні відомої маси речовини і вимірі об'єму або маси продуктів реакції. Зокрема вуглеводень **X** масою **10г** спалили в надлишку кисню, газоподібну суміш, що утворилася, охолодили, при цьому втрата маси склала **12.86г**. Після чого газ, що залишився (**Y**), пропустили через надлишок розчину гідроксиду барію. Отриманий осад висушили і зважили, його маса склала **140.71 г**.

1. Визначте невідомий вуглеводень **X** і газ **Y**, знаючи що $\frac{M(X)}{M(Y)} = 1.273$
2. Напишіть рівняння всіх реакцій, що згадуються в задачі
3. Напишіть всі можливі ізомери вуглеводню **X** (враховуючи також міжкласові)
4. Чому потрібно брати надлишок розчину гідроксиду барію? Як це може вплинути на експеримент? Наведіть рівняння реакції.

5. Конверсія. Найбільшу кількість водню одержують у промисловості каталітичною конверсією метану з перегрітою водяною парою. Вихідна стехіометрична суміш метану і водяної пари має таку ж густину, як аміак, а об'єм в результаті реакції за постійного тиску і температури збільшується вдвічі. Вся теплота, необхідна для цього процесу, виділяється за рахунок іншої реакції – повного згоряння метану.

1. Визначте склад вихідної стехіометричної суміші і напишіть рівняння реакції одержання водню.
2. Розрахуйте тепловий ефект цієї реакції, якщо відомі наступні ентальпії згоряння:
 $\Delta_c H(\text{CH}_4) = -801.6$ кДж/моль, $\Delta_c H(\text{CO}) = -283.2$ кДж/моль, $\Delta_c H(\text{H}_2) = -241.8$ кДж/моль.
3. Скільки метану (м^3) необхідно для одержання 1 м^3 водню за даним методом?
4. Для того, щоб відокремити водень від другого продукту реакції, до суміші продуктів додають надлишок водяної пари. При цьому утворюються водень і газ, який можна поглинути надлишком лугу. Напишіть рівняння цієї реакції і розрахуйте її тепловий ефект.

6. P. S. І ще одна задача... Два елементи **A** та **B** (що є сусідами по періоду) мають схожі хімічні властивості: їх прості речовини ефективно горять в чистому кисні, їх вищі оксиди при реакції з водою при нагріванні дають кислоти **M** та **N** з однаковою молярною масою з точністю до цілих. Кольорові розчини хлоридів металів **X** (є кольоровим металом) та **Y** дають осад з розчином кислоти **M**, але не з розчином **N**. Сам метал **X** реагує з концентрованою **N**, але не з розбавленою, а **Y** реагує з розбавленою **N**, а не з концентрованою. Різниця молярних мас металів **X** та **Y** менша 10 г/моль .

1. Визначте зашифровані речовини та елементи.
2. Напишіть згадані рівняння реакцій.
3. Як хлориди **X** та **Y** реагують з розчином йодиду калію?

7. Завдання експериментального туру.

Суміш хлориду **A**, йодиду **B** та нітрату **B** деякого лужного металу масою 234.8 г розчинили у воді. Отриманий розчин розділили порівну на дві частини.

До першої частини додали надлишок хлорної води. При цьому утворилась речовина **Г** бурого кольору.

Другу частину розчину обробили надлишком розчину AgNO_3 . При цьому випав осад **Д**, що має біло-жовте забарвлення.

Дайте відповіді на питання:

1. Визначте солі **A**, **B**, **B**, якщо відомо, що їхні розчини забарвлюють полум'я пальника в жовтий колір;
2. Визначте речовину **Г** та вкажіть склад осаду **Д**
3. Наведіть рівняння реакцій, що відбуваються, в молекулярному та іонно-молекулярному вигляді;
4. Вкажіть якісну реакцію на визначення речовини **Г**;
5. Розрахуйте маси та масові частки **A**, **B** та **B** у вихідній суміші, якщо відомо, що маса речовини **Г** дорівнює 50.8 г , маса осаду **Д** дорівнює 151.4 г .

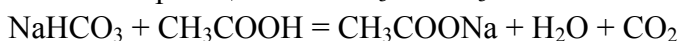
Розв'язки-9

1. Кухонна хімія.

1. Оцетова кислота, питна сода, кухонна сіль

2. Маса розчину, який необхідно отримати $m_1 = V \rho = 200 \cdot 1.0111 = 202$ г. З них 9% - це оцетова кислота. Отже, $m(\text{CH}_3\text{COOH}) = 0.09 \cdot 202 = 18.18$ г. Тоді маса оцетової есенції $m_3 = 18.18 / 0.7 = 26.0$ г. Маса води $m(\text{H}_2\text{O}) = 202 - 26 = 176$ г. Враховуючи густину води і есенції, отримуємо $V(\text{H}_2\text{O}) = 176$ мл, $V(\text{есенції}) = 26 / 1.0685 = 24.3$ мл.

Запишемо реакцію NaHCO_3 та CH_3COOH .

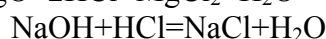
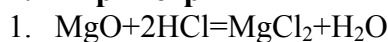
$$n(\text{NaHCO}_3) = n(\text{CH}_3\text{COOH}) = m(\text{CH}_3\text{COOH}) / M(\text{CH}_3\text{COOH})$$

$$m(\text{NaHCO}_3) = M(\text{NaHCO}_3) \cdot n(\text{NaHCO}_3) = M(\text{NaHCO}_3) \cdot m(\text{CH}_3\text{COOH}) / M(\text{CH}_3\text{COOH})$$

$$m(\text{NaHCO}_3) = 84.01 \cdot 18.18 / 60.05 = 25.4 \text{ г}$$

3. Маса 1 л розчину складає 1000 г. Тоді маса $\text{NaCl} = 0.009 \cdot 1000 = 9$ г. Отже, до 9 г солі необхідно додати 991 г води.

2. Титриметрія

2. В 1 л кінцевого розчину міститься:

$$n(\text{HCl}) = 1 \times 1.025 = 1.025 \text{ моль}$$

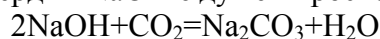
$$m(\text{HCl}) = 1.025 \times 36.45 = 37.36 \text{ г}$$

Тоді, для приготування розчину потрібно взяти:

$$m(p - pa) = 37.36 / 0.36 = 103.78 \text{ г}$$

$$V = 103.78 / 1.179 = 88.0 \text{ мл}$$

3. Твердий NaOH є дуже гігроскопічним та легко реагує з вуглекислим газом з повітря:

4. Початкова кількість кислоти, в якій розчинили оксид магнію:

$$n_0(\text{HCl}) = 50 \times 10^{-3} \times 1.025 = 0.05125 \text{ моль}$$

За результатами титрування знаходимо надлишок кислоти, що не прореагував:

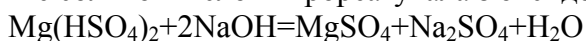
$$n(\text{HCl}) = 24.9 \times 1.008 = 0.0251 \text{ моль}$$

Кількість речовини оксиду магнію складає та масова частка:

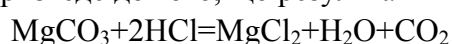
$$n(\text{MgO}) = \frac{n_0(\text{HCl}) - n(\text{HCl})}{2} = 0.0131 \text{ моль}; \omega(\text{HCl}) = \frac{n(\text{MgO}) \times 40}{0.5368} \times 100\% = 97.6\%$$

5.а) MgSO_4 ніяк не взаємодіє з реагентами в процесі аналізу, отже результат аналізу не зміниться.

б) $\text{Mg}(\text{HSO}_4)_2$ не буде реагувати з соляною кислотою, але буде титруватися лугом. Отже, на титрування піде більше луку і це призведе до того, що за розрахунками буде задаватися, ніби менше соляної кислоти прореагувала з оксидом. Результат буде заниженим

в) MgCO_3 реагує з HCl , отже залишиться менше кислоти, що не вступила у реакцію. Це призведе до того, що результат визначення вмісту оксиду магнію буде завищеним.

3. Звичайний ланцюжок

1. Cu , Ag , Au , N_2 , O_2 .

2. Невідомий елемент можна знайти, використовуючи кількісні дані для хлориду С. Нехай формула хлориду – ECl_n , а молярна маса невідомого елемента – x г/моль.

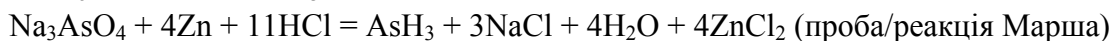
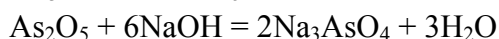
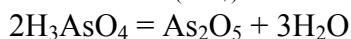
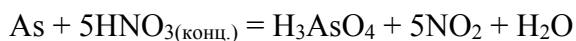
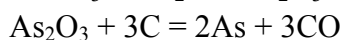
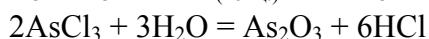
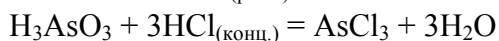
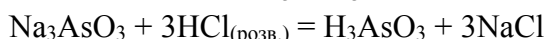
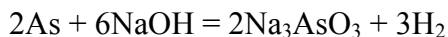
$$w(Cl) = \frac{35.45n}{x + 35.45n} = 0.5867$$

$$0.5867x + 20.80n = 35.45n$$

$$x = 24.97n$$

Підставляючи у отримане рівняння значення n від 1 до 8, знаходимо, що при $n = 3$ $x = 74.9$.
Тобто $X - As$.

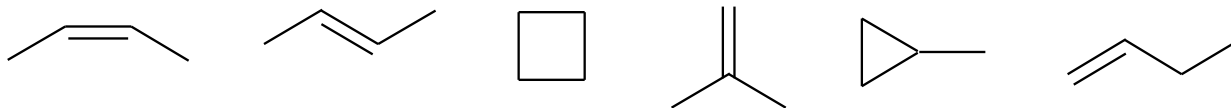
A – Na_3AsO_3 , B – H_3AsO_3 , C – $AsCl_3$, D – As_2O_3 , E – H_3AsO_4 , F – As_2O_5 , G – Na_3AsO_4 , H – AsH_3 .
3-4.

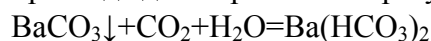
4. Класичний аналіз

1-2. Для відповіді на перше питання задачі необхідно згадати, які продукти утворюються при спалюванні вуглеводнів, а саме CO_2 і H_2O . Отже, при охолодженні суміші, отриманої при спалюванні, втрата маси обумовлюється конденсацією води. Робимо висновок що $m(H_2O) = 12.86$ г, а $n(H_2O) = 0.71$ моль. Тоді газ, що залишився $Y - CO_2$. При пропущенні CO_2 через розчин $Ba(OH)_2$ утворюється малорозчинний осад $BaCO_3$. Саме його маса дорівнює 140.71г. Тоді за рівнянням реакції: $CO_2 + Ba(OH)_2 = BaCO_3 + H_2O$ можна знайти кількість речовини CO_2 . $n(CO_2) = n(BaCO_3) = 140.71:197 = 0.71$ моль. А тепер залишилася справа за малим. Знаючи, що газ $Y - CO_2$ можна визначити молярну масу X , яка дорівнює $M(X) = 1.27 \cdot 44 = 56$ г / моль. І останній крок, знайдемо співвідношення $C:H = n(C):n(H) = n(CO_2):(2 \cdot n(H_2O)) = 0.71:1.42 = 1:2$. Тоді емпірична формула вуглеводню $(CH_2)_n$. Звідси знаючи молярну масу і емпіричну формулу знаходимо $n = 56:14 = 4$ отже вуглеводень $X - C_4H_8$. Реакція горіння: $C_4H_8 + 6O_2 = 4CO_2 + 4H_2O$.

3.

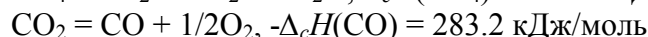
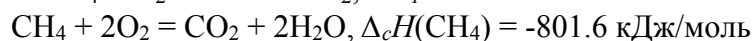
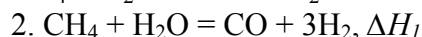
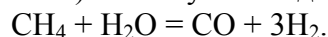

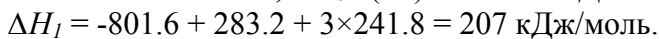
4. Якщо не брати надлишок гідроксиду барію, то осад може частково розчинитися при реакції з надлишком вуглекислого газу (зазделегіть невідомо, який об'єм доведеться поглинути). Це призведе до неправильних результатів:

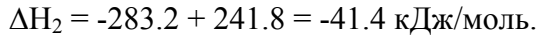
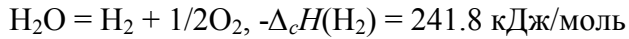
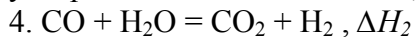
5. Конверсія

1. $M_{сер}(CH_4 + H_2O) = 16 \cdot \varphi(CH_4) + 18 \cdot (1 - \varphi(CH_4)) = 17$ г/моль, звідси: $\varphi(CH_4) = \varphi(H_2O) = 0.5$.
Отже, вихідна стехіометрична суміш – еквімолярна. В результаті реакції об'єм (кількість моль газів) збільшується вдвічі, тоді рівняння реакції:

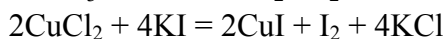
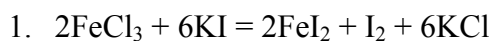
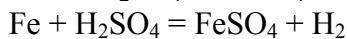
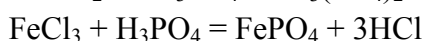
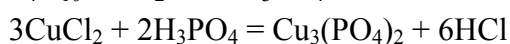
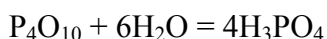
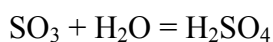
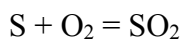

3. Щоб створити теплоту для конверсії 1 моль метану, необхідно спалити $207/801.6 = 0.26$ моль CH_4 . Тоді загальна кількість витраченого CH_4 в обох реакціях складає 1.26 моль, при цьому утворюється 3 моль H_2 . Отже, для одержання 1 м³ водню необхідно $1.26/3 = 0.42$ м³ CH_4 .

6. 1. Очевидно, що в останньому реченні йдеться про якусь кислоту-окисник, для якою відома пасивація металів при підвищенні концентрації. Найпоширенішими такими кислотами є нітратна та сульфатна, але нітратна, молярна маса якої 63 г/моль, не має «близнюка» за цим показником, а Нітроген не згоряє ефектно в кисні. Тому N – H_2SO_4 . М тоді – H_3PO_4 . У обох кислот молярна маса 98 г/моль. Загадані елементи – Фосфор та Сульфур, на що також натякає назва задачі. Отже, метали X та Y мають розчинні окрашені хлориди та сульфати, але фосфати нерозчинні. Причому X стоїть у ряді активності після H, оскільки не реагує з розбавленими кислотами, а Y пасивується сірчаною кислотою. X – однозначно мідь, а Y – тривалентні або залізо, або хром, але у хрому молярна маса більше ніж на 10 г/моль відрізняється від міді, тому Y – Fe.

7. Завдання експериментального туру.

1. В жовтий колір полум'я забарвлюють солі натрію (цей колір завжди чітко проявляється при аналізі та його важко з чимось сплутати).

A-NaCl

Б-NaI

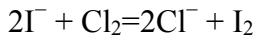
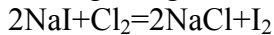
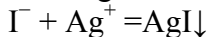
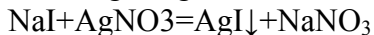
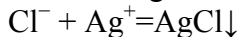
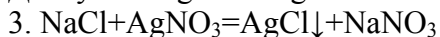
В-NaNO₃

2. При реакції з хлорною водою відбувається окиснення йодиду до молекулярного йоду.

Реакція з AgNO_3 – якісна на галогенід іони. Отже

Г- I_2

Д – суміш AgCl та AgI

4. Реакція з розчином крохмалю – поява синього забарвлення.

5. За кількістю йоду, що виділився, можна розрахувати масу йодиду натрію:

$$n(\text{NaI}) = 2n(\text{I}_2) = 2 \times 50.8/254 = 0.4 \text{ моль}$$

$$m(\text{NaI}) = 0.4 \times 150 = 60 \text{ г} - \text{в половині розчину.}$$

$$m(\text{NaI}) = 120 \text{ г} - \text{у вихідній суміші}$$

Маса осаду йодиду срібла, що випала у другій частині експерименту:

$$m(\text{AgI})=0.4 \times 235=94 \text{ г.}$$

$$m(\text{AgCl})=151.4-94=57.4 \text{ г}$$

$$n(\text{NaCl})=n(\text{AgCl})=57.4/143.5=0.4 \text{ моль}$$

$$m(\text{NaCl})=0.4 \times 58.5=23.4 \text{ г} - \text{ в половині розчину.}$$

$$m(\text{NaCl})=46.8 \text{ г} - \text{ у вихідній суміші}$$

Визначимо масу нітрату:

$$m(\text{NaNO}_3)=234.8-120-46.8=68 \text{ г}$$

Масові частки:

$$\omega(\text{NaCl})=20\%$$

$$\omega(\text{NaI})=51\%$$

$$\omega(\text{NaNO}_3)=29\%$$